

Vocabulari i glosari castellanenc

M. ÀNGELS MASSIP BONET

Universitat de Barcelona

amassip@ub.edu

1. COLÓN DOMÈNECH (2015): Germà Colón Domènech, *Vocabulari Castellonenc*, Castelló: Ajuntament de Castelló.
2. SALVADOR (2015): Carles Salvador, *Glosari (1921-1929)*, Vicent Pitarch, Lluís Meseguer i Jaume Garcia Llorens (eds.), Castelló: Ajuntament de Castelló.

A continuació ressenyem dos llibres de la col·lecció N-32 del Servei de Publicacions de l'Ajuntament de Castelló, col·lecció impulsada per l'àrea de Normalització Lingüística que du com a nom *Normes de Castelló* (1932), en record de la data tan significativa per a la història de la llengua.

Per una banda, *Vocabulari Castellonenc* s'inicia amb un pròleg de M. Pilar Perea i un preàmbul de l'autor.¹ Segueix la bibliografia (I), la introducció (II), un llarg capítol sobre els factors geogràfics que condicionen el dialecte (III) i un altre sobre els factors històrics (IV). I per acabar unes consideracions sobre la vitalitat de la varietat (V). Tot això abans del vocabulari per ordre alfabètic, un apartat amb les paraules pròpies del castellanenc en general i de cadascuna de les vint-i-vuit poblacions en particular.

Són fonamentals els apartats III i IV, on s'expliquen els factors geogràfics i de comunicacions, mercats, història, que condicionen la varietat; i també l'apartat sociolingüístic, d'ús i vigència de la varietat. L'estudi lingüístic que es pugui fer de qualsevol varietat dialectal, sense aquest tipus d'informació, perd pertinència.

Es tracta d'un vocabulari de gairebé un miler de paraules (974) amb transcripció fonètica i informació de la distribució del mot en el territori. L'autor també hi inclou correspondència amb l'estàndard i la traducció castellana, a més de fonts bibliogràfiques que documenten el mot.

L'aportació que puc fer en aquesta ressenya és la de constatar que la majoria dels mots d'aquest vocabulari són compartits amb el tortosí.² La fonètica pot variar una mica segons el mot, per exemple *abadejo* pronunciat a Castelló amb [dʒ] i en tortosí amb [jʒ]. En el parlar de Castelló també alternen ambdues pronúncies en mots com *sofrage* ([dʒ] o [jʒ]) (tort. [dʒ]), o *navaja* ([dʒ] o [jʒ]) (tort. [jʒ]). O, alguna vegada, l'obertura de la vocal (*coc*, oberta i en tort. tançada). Del vocabulari castellanenc, més d'un 50% dels mots coincideixen amb el

1. Aprofito l'avinentsa per agrair a Germà Colón l'amabilitat de deixar-me consultar el seu Vocabulari Castellonenc, treball per a la seva tesi doctoral, de 1952, que és la base d'aquest llibre, quan jo havia de redactar la meua tesi doctoral.

2. Vg. M. Àngels Massip i Bonet (1991), *El lèxic tortosí: història i present*. En línia a: <http://hdl.handle.net/2445/41618 ISBN 9788469205709>.

tortosí (és a dir, com que són tortosins, són també castellonencs). I això ocorre amb un llistat de paraules específiques seleccionades per la diferència. Si ens fixàvem en el vocabulari bàsic, llavors ens trobaríem amb una coincidència fins i tot superior.

A continuació posem uns quants exemples significatius de mots compartits pel tortosí i el castellanenc. Entre els que presenten coincidència absoluta tant de forma com de significat: *abadejo* ‘bacallà’, *amanir* ‘preparar’, *amprar* ‘manllevar’, *ans* ‘abans’, *apegar* ‘encomanar’, *cotó-en-pèl* ‘cotó fluix’, *facir* ‘farcir’, *fadri* ‘solter’, *fardatxo* ‘llangardaix’, *gentilla* ‘lletia’, *giner* ‘gener’, *gitar-se* ‘ajaure’s, llantuga, lletuga’ ‘lletuga’, *llépol* ‘llaminer’, *llarg* ‘llarg’, *ora* ‘oratge’, *llunt* (i *lluntet*) ‘lluny’, *mangrana* ‘magrana’, *malcorar* ‘dissuadir’, *matalap* ‘matalàs’, *pigota* ‘verola’, *pitral* ‘part del vestit que cobreix el pit’, *platxa* ‘taca’, *poal* ‘galleda’, *quartina* ‘cortina’, *rabosa* ‘guineu’, *raïl* ‘arrel’, *rellissar* ‘relliscar’, *rogle* ‘rotlle’, *roig* ‘vermell’, *roja* ‘vermella’, *romer* ‘romani’, *sària* ‘sària’, *semar* ‘pansit’, *sòria* ‘xafarderia’, *tartir* ‘reposar’, *topí* ‘tupí’, *torcar* ‘eixugar’, *vidriola* ‘guardiola’, *xalar* ‘passar-s’ho bé, divertir-se’, *xic* ‘noi’, *xop* ‘pollancre’.

També hi ha casos de mots lexicalment coincidents en ambdues varietats però amb petites diferències fonètiques: *blan* (tort. *bla*) ‘tou’, *cell* (tort. *cella*) ‘conjunt de núvols estesos damunt de l’horitzó o d’una muntanya’, *manifesser* (tort. *manifasser*), *orso* (tort. *onso*) ‘os’, *talbat* (tort. *atalbat*) ‘baldat’.

Ambdues varietats també comparteixen moltes locucions, com *a bondo* ‘en gran quantitat’, *de bades* ‘de franc’, *en un punt* ‘de seguida’, *de gaidó* (tort. *de gairó*) ‘de gairell’, *a manta* ‘en gran quantitat’, *a voltes* ‘a vegades’.

El *Vocabulari castellanenc* de Germà Colon enriqueix el DCVB i ens aporta un coneixement a través del lèxic —i també de la fonètica corresponent a cada mot— de la varietat parlada a les comarques de la província de Castelló.

D'altra banda, el *Glossari (1921-1929)* recull 279 *gloses* de Carles Salvador, textos breus d'opinió o de comentari d'actualitat amb què col·laborà en la premsa de l'època. En el gènere *glossari*, Salvador tenia com a precedent Eugeni d'Ors, tot i que quan Salvador comença, és justament quan Xènius deserta a Madrid. Carles Salvador inicia el seu glossari al diari *Libertad*, el 15 d'octubre de 1921 —*Libertad* (1921-1922), diari republicà— i continua als diaris *Heraldo de Castellón* (1922) —el de major difusió entre finals del segle XIX i el 1938—, *Diario de Castellón* (1925-1928) i *Diario de la mañana* (1929). La darrera glossa és del 4 d'agost de 1929.

Aquest glossari s'escriu en una època interessant del valencianisme cultural. El valencianisme polític és diferent del cultural però amb molts punts de confluència, especialment durant el primer terç del segle XX. Molts noms de la cultura valencianista són persones clau en el valencianisme polític i el mateix Carles Salvador n'és un clar exemple.

Al glossari hi tracta temes de llengua, de literatura, d'educació, de política, d'autors diversos (personatges, no només de Castelló i dels Països Catalans, com Teodor Llorente, Joaquim Garcia Girona, Joaquim Sorolla, Gabriel Miró, Marià

Aguiló, Francesc Cambó, Antoni Rubió i Lluch, Salvador Guinot, Josep Pla..., sinó també d'altres països, com ara Unamuno, Schiller, Freud, Baldwin, Frederic Mistral, Rabindranath Tagore, Kipling, Dant, Marinetti), i d'opinió, fonamentalment. Textos molt curts que ens ajuden a conèixer la societat valenciana de l'època i el pensament i bases d'actuació de Carles Salvador. Els va escriure des de Benassal, on vivia aquest mestre, escriptor i nacionalista nascut a València.

El volum *Carles Salvador. Glosari (1921-1929)* porta tres introduccions escrites pels tres editors, Vicent Pitarch, Lluís Meseguer i Jaume Garcia Llorens. Tres introduccions imprescindibles per situar l'obra de Salvador en el context de l'època i per entendre aquest context.

La primera, de Vicent Pitarch, «Llengua i cultura del País Valencià», que contextualitza l'obra de Salvador en el marc de l'estat de la llengua i la cultura al País Valencià del moment, especialment es parla del valencianisme de Salvador i de l'educació com a eina cultural. Pitarch també explica els precedents i circumstàncies de les *Normes de Castelló* i la seva implantació al País Valencià i en l'obra de Salvador.

La segona, de Lluís Meseguer, «Literatura i periodisme», presenta el gènere glossa i on es llisten les glosses pels diaris on han sortit (una mena d'índex explicatiu de les glosses). Meseguer compara les glosses de Salvador amb altres glossaris importants de l'època.

I la introducció de Jaume Garcia Llorens és sobre la ciutat de Castelló («Castelló, beneïda ciutat de la pàtria») en els anys de publicació de les glosses. Resulta fonamental per situar aquesta producció i perquè se n'entenguin els continguts per part de la gent que no coneix amb detall el context físic, el context de país i de nació, el context d'aquest gènere periodístic-literari o el context local.

Opinem que hauria estat molt útil i pràctic per als lectors que volen aprofundir en el pensament de Carles Salvador que l'índex articulat per Meseguer hagués format part de l'índex general.

També hi ha uns criteris d'edició en què, a més d'explicar els criteris de transcripció (feta per José Vidal Rebol i Jaume Garcia Llorens), queda molt clar també que l'ortografia de l'època estava regida pels corrents de modernitat que s'estaven gestant a Barcelona i a València —ja abans de l'acord ortogràfic de 1932.

Només per donar una idea de com d'actual resulta el pensament i el criteri de Carles Salvador, vegem el que deia el 25 de juny de 1925 sobre el regionalisme al *Diario de Castellón* (glossa 153, «Sobre el regionalisme» (I):

Jo veig que bastir un règim polític damunt la regió per governar-se segons demanen els regionalistes no és bastir res sòlid. El que interessa a la regió, interessa a la nació i el concedir prerrogatives, autonomies a cada regió d'una mateixa nació és afeblir el concepte de nació i la nació mateixa.

Res de política regionalista, res de concessions, res d'almoines. El que és d'una nació que s'ho arregle la nació.

I el que Salvador entén com a nació queda clar en la ponència al II Congrés d'Escriptors en Defensa de la Cultura (València, 4 de juliol de 1937). Nació inclou tots els països catalans, i afirma que (ps. 39-31):

aquesta tendència a deslligar-se de l'estat central per a constituir un estat lliure i federal..., no pot ser vista, en cap manera, com una integració de l'estat espanyol —puix que és una cosa inorgànica i falsa— ni com a temptat a l'internacionalisme